

บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในอดีตเทคโนโลยีพื้นบ้านมีความจำเป็นอย่างมากในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรชาวอีสาน เทคโนโลยีพื้นบ้านทำให้เกิดความสะดวกรบาย ทำให้ปัจจัย 4 มีพร้อมสมบูรณ์ อีกทั้งยังทำให้เกื้อหนุนความมีวัฒนธรรมและความเป็นอารยธรรมของชาวอีสาน ซึ่งได้แก่เกื้อหนุนระเบียบแบบแผนของสังคม ศิลปะแขนงต่าง ๆ คติความเชื่อ ศาสนา การเข้าใจและอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเอื้ออาทร เป็นต้น

เมื่อได้สำรวจหาข้อมูลเทคโนโลยีพื้นบ้านของอีสานในจังหวัดกรณีศึกษาแล้วพบว่า ความสำคัญของเทคโนโลยีพื้นบ้านของอีสานได้เปลี่ยนไป บางอย่างหมดความสำคัญลงอย่างสิ้นเชิง เช่น เกวียน หีบอ้อย เครื่องสีข้าว อุปกรณ์ทางการเกษตรบางชนิด เป็นต้น แต่บางอย่างยังคงรับใช้ชุมชนชาวอีสานอยู่แต่ความสำคัญดังเช่นในอดีตก็น้อยลง เทคโนโลยีพื้นบ้านของอีสานที่หมดความสำคัญลง ปัจจุบันเลิกใช้เลิกผลิตไปแล้วนั้น เนื่องจากสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมทางการค้าที่ใช้วิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรมเป็นเครื่องมือและกระแสของโลกนี้ได้มีอิทธิพลเหนือทุกชุมชนท้องถิ่นของโลก เพราะมันทำให้เกิดความสะดวกรบายอย่างมาก เดิมสังคมเกษตรกรรมของอีสานเป็นสังคมที่พึ่งตนเองได้บนพื้นฐานของศาสนาพุทธที่เน้นความสมถะไม่โลภมาก แต่ในที่สุดกระแสของโลกที่เน้นความสะดวกรบายและการค้าขายเอากำไรมีความแรงกว่าจึงพัดกระหน่ำจนต้องพ่ายแพ้ เห็นได้ชัดเจนที่สุดในเวลานี้คือ การล่มสลายของสถาบันครอบครัวของสังคมชนบท เพราะอะไรสังคมชนบทจึงพ่ายแพ้แก่สังคมการค้าที่ใช้วิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม มีหลายสาเหตุ แต่สาเหตุที่เด่นชัดก็คือการขาดความรู้ที่กว้างขวาง หรือการด้อยการศึกษาที่จะรู้เท่าทันโลกภายนอก และขาดองค์ความรู้ของตัวเองที่จะถ่ายทอดให้ลูกหลาน อีกทั้งยังขาดการพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านของตัวเอง เรียกได้ว่ามีการพัฒนาที่ถดถอย แต่อย่างไรก็ตามก็คงไม่มีคำว่าสายเกินไปสำหรับการเริ่มต้นใหม่ ชาวอีสานมีทุนรอนอยู่แล้วนั่นคือภูมิปัญญาพื้นบ้าน และเทคโนโลยีพื้นบ้านของอีสาน เพียงแต่ศึกษาให้ถ่องแท้ วิเคราะห์และนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน ส่วนการรู้เท่าทันวิทยาการของโลกเราก็ศึกษาจากต่างชาติเลยแล้วต่อยอดมารับใช้

ชุมชนของเรา ในการศึกษาเทคโนโลยีพื้นบ้านของอีสานของงานวิจัยนี้ ได้ศึกษาในเชิงวิชาการ ออกแบบผลิตภัณฑ์ ซึ่งสรุปการศึกษาไว้ดังนี้

1) ได้ศึกษารูปทรงและเก็บข้อมูลในเชิงวิชาการออกแบบ โดยการรังวัด บันทึกภาพ เขียนเป็นลายเส้น ฯลฯ ซึ่งการทำวิธีนี้สามารถนำไปสร้างให้เหมือนเดิมได้ ป้องกันการสูญสิ้นของประดิษฐกรรมอันเป็นเทคโนโลยีพื้นบ้านของอีสาน ซึ่งมักจะสูญสลายไปตามกาลเวลาและการไม่เห็นคุณค่า หรือเก็บเข้าพิพิธภัณฑ์ไม่สะดวกต่อผู้สนใจที่จะศึกษา (เพราะห้ามถ่ายภาพ) วิธีนี้สามารถทำการทำขึ้นใหม่ (REPRODUCT) ได้ ซึ่งบางอย่างได้เลิกใช้เลิกผลิตแล้ว การทำขึ้นใหม่นี้ก็เพื่อประโยชน์ใช้สอยอันใหม่ เช่น เพื่อการท่องเที่ยว การทำเป็นของที่ระลึก หรือการทำเป็นงานพาณิชย์ศิลป์ เป็นต้น ประดิษฐกรรมเทคโนโลยีพื้นบ้านอีสานที่น่านำมาทำใหม่ได้แก่ เกวียน หีบอ้อย เครื่องจักสานที่เป็นเครื่องมือจับสัตว์น้ำ เป็นต้น

2) ได้ศึกษาวิธีใช้งาน ทำให้เข้าใจกลไกการทำงานของประดิษฐกรรมเทคโนโลยีพื้นบ้านอีสาน กลไกนี้เป็นพื้นฐานของเทคโนโลยีที่ซับซ้อน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ เช่น การทำงานของฟันเฟืองของหีบอ้อย ฟันเฟืองของอิว กงล้อของหลา เป็นต้น

หรือการศึกษานี้ทำให้เข้าใจการทำงานที่ซับซ้อน และง่ายแก่การถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน แก้ปัญหาการที่ลูกหลานไม่ยอมเรียนรู้เพราะว่ามันยากเกินไป และจะสูญสิ้นไปเมื่อผู้รู้ได้ตายไป เช่น การทอผ้า การทำเครื่องทองเหลือง การจักสาน เป็นต้น

หรือการศึกษากการทำงานทำให้เข้าใจธรรมชาติ และอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเอื้ออาทร เช่น การทำงานของเครื่องมือดักจับสัตว์ต่าง ๆ ทำให้เข้าใจธรรมชาติของสัตว์นั้น ๆ เป็นต้น

3) ได้ศึกษาเทคนิคการผลิต เทคนิคการผลิตเป็นเทคโนโลยีที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้นอย่างชาญฉลาด เป็นเทคโนโลยีที่สามารถใช้ได้ในสภาวะปัจจุบันแม้ว่าจะมีการคิดค้นขึ้นมาตั้งแต่โบราณก็ตาม เช่น การทำเครื่องทองเหลืองที่เป็นแบบการแทนที่ขี้ผึ้งด้วยทองเหลืองหลอมเหลวของบ้านปะอาว จ.อุบลฯ กรรมวิธีการทอผ้าฝ้ายและผ้าไหมของชาวอีสานโดยทั่วไป เป็นต้น และเทคนิคการผลิตบางอย่างน่าสนใจมากสามารถประยุกต์ใช้กับงานอื่นๆ ได้แม้ว่าปัจจุบันได้เลิกไปแล้ว เช่น เทคนิคการกลึงดุมเกวียนและล้อเกวียน เป็นต้น

4) ได้ศึกษาการใช้วัสดุในประดิษฐกรรมเทคโนโลยีพื้นบ้านอีสาน พบว่าช่างจะใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น และวัสดุนั้นเป็นวัสดุที่ได้จากธรรมชาติ ซึ่งวัสดุเหล่านี้ตอบสนองการออกแบบได้เป็นอย่างดี เช่น ไม้ไผ่นำมาทำเป็นเครื่องจักสานในการดักจับสัตว์ หรือแม่พิมพ์การ

ทำเครื่องทองเหลืองทำจากดินเหนียวผสมขี้ควายและส่วนผสมต่าง ๆ ก็เป็นวัสดุที่หาได้ในบริเวณนั้น วัสดุเหล่านี้ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้พื้นผิวของวัสดุเหล่านี้มีความงามในตัวเองดังนั้นเมื่อนำมาทำประติมากรรมเทคโนโลยีพื้นบ้าน จึงเกิดคุณค่าทางความงามขึ้น

5) ได้ศึกษาคติความเชื่อเกี่ยวกับประติมากรรมเทคโนโลยีพื้นบ้านอีสาน ซึ่งเทคโนโลยีพื้นบ้านได้เกื้อหนุนให้เกิด การจัดระเบียบทางสังคม วัฒนธรรม และอารยธรรมของชาวอีสาน เช่น การทอผ้ามีพิธีสงฆ์ เป็นการทำให้สังคมดำเนินไปด้วยความราบรื่น หรือการแบ่งงานให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายทอผ้า ผู้ชายจักสาน เป็นการจัดระเบียบให้สังคม เป็นความชาญฉลาดของคนโบราณที่ให้ผู้หญิงทอผ้าเพราะสระและอุปนิสัยที่เหมาะสม ผู้ใหญ่ในครอบครัวจะอบรมสั่งสอนวิธีการทอผ้าให้แก่ลูกสาวตั้งแต่เด็ก นักปราชญ์ชาวอีสานมีกลวิธีที่จะสนับสนุนให้ผู้หญิงรักการทอผ้า โดยแทรกกลวิธีไว้ในคำสอน สุภาษิต หรือในผญา ที่บอกว่า ผู้หญิงที่ดีพร้อมสมบูรณ์แบบนั้นจะต้องทอผ้าเป็น ดังเช่น ในวรรณคดีเรื่อง *ท้าวกำพรว* (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2515 : 9) กล่าวถึงลักษณะผู้หญิงของชาวอีสานไว้ในข้อ 49 ว่า

“ หญิงใด	เจรจาดี	ตามคลองเฒ่าแก่
ให้ถือแท	คำเฒ่า	สั่งสอน
ตั้งเหล่า	บชีคร้าน	หมี่หูกทอใหม่
ของแพงมี	เอนกนอง	ในห้อง
หญิงนั้นเขาก็	ลือชาแท้	ทั้งแดนดาโลก
ไผ่ก็ยัง	อยากได้	เป็นแก้วมิ่งเมีย
นางนั้นควรที่	เอากล่อมเกลี้ยง	เป็นมิ่งเมียขวัญ
นางจักพา	คุณเฮือน	อยู่สบายหายฮ้อน” เป็นต้น

ส่วนคติความเชื่อของผู้ทอผ้าทางศาสนาของชาวอีสานนั้นเชื่อว่าการทอผ้าลายซิด ถ้าทำเป็นลวดลายดอกแก้ว เพื่อถวายพระแล้วจะทำให้เกิดชาติหน้าจะมีชื่อเสียงดี ผิพรรณขาวบริสุทธิ์เหมือนสีของดอกแก้ว การทำลายซิดลายธรรมมาส สำหรับถวายพระเพื่อใช้นั่งเวลาแสดงธรรมในเทศการต่าง ๆ และการทำลายซิดลายดอกจันทร์ อันหมายถึงดอกไม้ที่มีสีเหลือง ซึ่งเป็นสีแห่งพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนเป็นการชี้ทางสว่างแก่ชีวิต อีกทั้งเป็นศิริมงคลแก่ครอบครัว

ลวดลายบนผ้าชนิดนั้นสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ และความเชื่อในจินตนาการของสิ่งที่มีอยู่ในตำนาน หรือในวรรณคดี เช่น ขิดลายดอกแก้ว ขิดลายดอกผักแว่น ขิดลายเครือไม้ ขิดลายผีเสื้อ ขิดลายสิงห์ ขิดลายม้าน้อยหรือขิดลายมอม ขิดลายนาค ขิดลายแมงกอด ขิดลายหมากโม เป็นต้น การใช้คติความเชื่อทางศาสนา มาแปลงเป็นลวดลายบนผืนผ้าถือเป็นตัวอย่างความมีอารยธรรมของชาวอีสาน

ส่วนการทอผ้ามีพิธีสงฆ์ ซึ่งเป็นการทำให้สังคมดำเนินไปด้วยความราบรื่นนั้น ปัจจุบันได้สูญสิ้นไปแล้วเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงไปของกระแสโลก การลงช่วงคือการพบปะกันระหว่างหนุ่มสาวเพื่อเลือกคู่ เป็นการผ่อนคลายจากงานหนัก ทำให้ไม่เบื่อในการเข็นฝ้ายที่ทำซ้ำ ๆ ไปมา การลงช่วงทำให้เกิดวรรณกรรม คือผญาขึ้น เกิดคีตกรรมคือการเป่าแคน ดีดพิณ ฯลฯ และเกิดความสามัคคีปองดองของคนในชุมชน

ตัวอย่างผญา ในการลงช่วง ดังนี้

“น้ำต้องตาด	คือน้องซีแกว่งหลา
น้ำต้องผา	คือน้องซีแกว่งอิ้ว
พ้ายักควี้	คือน้องซีแกว่งแกว่งแขน”

* (หากกับอิ้วคืออุปกรณ์ในการเข็นฝ้ายในการลงช่วง)

6) ได้ศึกษาการสร้างเอกลักษณ์ ความจริงแล้วเอกลักษณ์มีอยู่ในตัวเองของแต่ละชุมชนอยู่แล้ว มันแฝงอยู่ใน คติความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม ศิลปะแขนงต่าง ๆ ธรรมชาติรอบตัว เป็นต้น แต่เอกลักษณ์ของชาวอีสานนี้ไม่มีใครเคยบ่งชี้ให้ชัดเจน อาจเนื่องจากขาดการศึกษา เรียนรู้ วิเคราะห์ จึงขาดความภูมิใจในเอกลักษณ์ของตนเอง การสร้างเอกลักษณ์ก็เพื่อต้องการให้เกิดความภูมิใจในตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นของชุมชน อันเป็นพลังมหาศาลในการเผชิญกับปัญหาในกระแสของโลกปัจจุบัน ถ้าชุมชนใดมีเอกลักษณ์ก็จะเกิดคุณค่าด้านต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งจะสามารถสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่มีคุณค่าได้ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ อีกประการหนึ่งเอกลักษณ์ทำให้

เกิดแก่นขององค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ง่ายต่อการถ่ายทอดความรู้ที่มีคุณค่าสู่ลูกหลาน เพื่อคงเป็นอารยธรรมของตนเองได้ตลอดไป